

REDUIR UNA ESGLÉSIA A UN ÚS PROFÀ NO INDECORÓS
Comunicació a la Acadèmia de Jurisprudència i legislació de Catalunya

per

EMM. I RVDM. SR. LLUIS MARTINEZ SISTACH

Acadèmic de número

Barcelona 26 de març de 2019

Una realitat actual que creix

A finals de novembre de 2018, s'ha celebrat a Roma un Congrés Internacional organitzat per la Comissió Pontifícia per a la Cultura, la Conferència Episcopal Italiana i la Pontifícia Universitat Gregoriana, sobre la realitat creixent de temples que es queden sense culte, especialment a Europa occidental, estats Units i Canadà. El Papa Francesc, en el seu Missatge al Congrés indica que “el congrés se celebra oportunament en aquests dies”. Es tracta, certament, d'un encontre molt oportú i molt actual.

El Cardenal Christoph Schönborn, arquebisbe de Viena, es preguntava fa uns anys què fer davant d'aquesta realitat actual. Pensem en Alemanya que de l'any 2000 al 2017, han estat 500 les esglésies catòliques tancades. Un altre país és Holanda on els catòlics consideren que en els propers deu anys les dues terceres parts de les 1600 esglésies es tancaran.

El Papa Francesc, en el seu Missatge, sintetitza les causes actuals d'aquesta realitat i l'actitud que hem de tenir els cristians, tot dient: “La constatació que moltes esglésies, necessàries fins fa uns anys, ara ja no ho són degut a la manca de fidels i de clergat, o a una distribució diferent de la població en les ciutats i en les àrees rurals, ha de ser considerada per l'Església no com una ansietat, sinó com un signe dels temps que ens invita a la reflexió i ens obliga a adaptar-nos” (Missatge del Papa Francesc, de 29 de novembre de 2018). I el Papa afegeix que es tracta de béns eclesiàstics que “no tenen valor absolut” i quan és necessari han de posar-se al servei “del major bé del ser humà i especialment dels pobres”.

Normativa canònica sobre aquesta realitat

El can. 1214 es refereix a què és una església. La norma estableix que “amb el nom d'església hom entén un edifici sagrat destinat al culte diví, al qual els fidels tenen dret d'acudir per exercir-hi el culte diví, principalment públic”.

L'antic dret canònic establí el rígid principi segons el qual, una vegada l'església havia estat dedicada al culte, ja no podia ser destinada mai més a usos profans (cf. IV, *Regula Iuris*, 51).

El Codi de Dret Canònic de 1917 va introduir una mitigació a aquell principi del dret antic, atorgant al Bisbe diocesà la facultat de destinar una església a un ús profà no indecorós, a condició que aquesta església ja no fos apte per al culte diví i la seva reparació no fos possible per manca de recursos econòmics (cf. can. 1187).

El Codi de 1983 promulgat pel Papa Sant Joan Pau II, en el can. 1222 §1 reproduïx la disciplina del Codi Pío Benedicteu de 1917. Tanmateix el §2 d'aquest can. 1222 estableix el següent: "Quan altres causes greus aconsellin que una església no sigui destinada mai més al culte diví, el Bisbe diocesà, després d'escoltar el consell presbiteral, pot reduir-la a un ús profà no reprobable, amb el consentiment d'aquells que legítimament hi mantinguin drets i mentre això no porti cap perjudici per al bé de les ànimes". Per tant, s'han ampliat les causes greus o motius pels quals es pot reduir una església a un ús profà.

Es tracta sempre d'una causa greu, no essent suficient una causa justa ni tampoc s'exigeix que sigui gravíssima. És més, podria semblar que la gravetat d'aquestes "altres causes greus" ha de ser la mateixa que la pròpia del §1 del can. 1222. Daneels opina que aquesta interpretació és exagerada per les següents raons: 1) En el §2 del can. 1222 es tracta de "causes greus" i no de "causes gravíssimes", mentre que en §1 es tipifica una causa gravíssima; 2) El §2 parla només de "altres causes greus" i no d'altres "mateixes causes greus"; 3) En el §2 es tracta només de causes greus que "aconsellen" ("suadeant") que una església no es dediqui mai més al culte diví, i no de causes que ho "exigeixen"; 4) en el §2 venen assenyalats diversos requisits, especialment la consulta prèvia al Consell Presbiteral que no es mencionen en el §1 del can. 1222 (cf. F. Daneels, *soppressione, unione di parrocchie e riduzione ad usop profano*, a *Ius Ecclesiae* 10 (1998) 126).

Però, ¿quines són aquestes "altres causes greus" del can. 1222 §2? El legislador no les ha explicitat, la doctrina encara no ha donat masses elements i la jurisprudència del Tribunal Suprem de la Signatura Apostòlica es va fent sobre aquesta norma canònica. Interpretar o discernir quines són aquestes causes és molt important perquè la seva existència o no en un cas concret, fa que la decisió del Bisbe diocesà de reduir una església a ús profà sigui legítima o no.

El bé pastoral o espiritual com a causa greu.

S'observa que la doctrina i la jurisprudència en tractar d'aquestes causes greus gairebé no surten del context del can. 1222 §1, que contempla la necessitat de reformar

materialment una església i la manca de mitjans econòmics per realitzar-ho. Recentment, en una causa al Tribunal Suprem de la Signatura Apostòlica de la qual he estat ponent, s'ha plantejat si el bé pastoral o el bé de les ànimes és una de les altres causes greus que permeten al Bisbe diocesà reduir una església a un ús profà no indecorós, per tal d'aplicar un pla pastoral en una parròquia que té tres esglésies i calia remodelar-ho. La sentència del Col·legi de Jutges es pronuncià positivament.

A la reforma del Codi de Dret Canònic de 1917, en el primer *Schema* de la reforma es va proposar una norma molt àmplia: “Si l'Ordinari del lloc considera que contribueix molt al bé de les ànimes que una església no es dediqui més al culte públic, la pot reduir a l'ús profà, amb el conteniment d'aquells que legítimament reivindiquin uns drets”. El segon *Schema* de reforma del Codi, aquest text de projecte de norma es va canviar per identificar-la amb el text del can. 1222 §2 promulgat l'any 1983.

Certament, el can. 1222 §2 promulgat no empra els termes “bé de les ànimes” com figuraven en el text del primer *Schema* de reforma, però els termes emprats en el can. 1222 §2 promulgat “altres causes greus” no exclou que entre les “altres causes greus” hi hagi el “bé de les ànimes” o el bé pastoral.

Considero que entre aquestes “altres causes greus” del can. 1222 §2 avui trobem la realitat de moltes diòcesis del món en què els seus bisbes amb els organismes diocesans programen plans pastorals per respondre millor a les necessitats eclesials i pastoral de la nostra societat secularitzada i canviant i així poder realitzar adequadament la missió evangelitzadora de l'Església.

En aquest sentit, el Papa Sant Pau VI va afirmar que “el deure d'evangelitzar tots els homes constitueix la missió essencial de l'Església... Evangelitzar és, en efecte, la gràcia i la vocació pròpia de l'Església, la seva identitat més profunda. Existeix per evangelitzar”. (*Evangelii nuntiandi*, 14). Aquest és el fonament de la norma del can. 1752, última norma del Codi de Dret Canònic: “... tenint en compte la salvació de les ànimes, que ha de ser sempre la llei suprema de l'Església”.

Així, el Papa Francesc, en el seu document programàtic *Evangelii gaudium*, de 24 de novembre de 2013, estableix això: “Cada Església particular, porció de l'Església catòlica sota el guiatge del seu bisbe, també és cridada a la conversió missionera... De cara a fer que aquest impuls missioner sigui cada vegada més intens, generós i fecund, exhorto també cada Església particular a entrar en un procés decidit de discerniment, purificació i reforma”. (N. 30).

Considero que aquestes paraules del magisteri de l'Església que s'han reproduït ajuden a una major comprensió del contingut de l'expressió "altres causes greus" del can. 1222 §2, contribueixen a la seva interpretació i faciliten la seva aplicació.

El bisbe diocesà ha d'escoltar al consell presbiteral a tenor del can. 1222 §2 per evitar que prengui arbitràriament la decisió de reduir una església a un ús profà. La norma és sàvia, atesa també la naturalesa i competència del consell presbiteral. Segons el can. 495 §1, el consell presbiteral, que existeix a cadascuna de les diòcesis, és "un grup de sacerdots que com el senat del Bisbe representa el presbiteri, amb la missió d'ajudar el Bisbe en el govern de la diòcesi segons la norma del dret, per tal de promoure al màxim el bé pastoral de la porció del poble de Déu que li ha estat encomanada". Així podem dir que si el consell presbiteral que coneix l'església que es pensa reduir a l'ús profà, que coneix també el pla pastoral concret aprovat pel bisbe diocesà i que cerca el bé pastoral de la diòcesi, si atorga el seu consell favorable -i especialment si és unànimement- contribueix encara més a que la motivació del bé pastoral que mou al bisbe diocesà a prendre aquella decisió és una causa greu exigida pel can. 1222 §2.

A més podem afegir que per tal que el bisbe diocesà pugui autoritzar la venda d'un bé eclesiàstic com és una església, necessita consentiment de dos organismes diocesans: el Col·legi de Consultors i el Consell diocesà d'afers econòmics. Respecte del primer, és un organisme constituït només per sacerdots i que ha de valorar la dimensió pastoral de present i de futur del bé eclesiàstic que el vol alienar. Si aquest organisme dóna el seu consentiment -i especialment si aquest és unànimement, confirma encara més que el bé pastoral que es pretén és una causa greu exigida pel can. 1222 §2.

Barcelona, 26 de març de 2019

Cardenal Lluís Martínez Sistach
Arquebisbe emèrit de Barcelona
Jutge del Tribunal Suprem de la Signatura Apostòlica